

S. Tomas*

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijek
Prehrambeno-tehnološki fakultet Osijek80 godina od dodjele Nobelove nagrade
Spomen-ploča Ružički u Osijeku

Uvod

Poznata je činjenica da je Leopold (Lavoslav) Ružička dobio Nobelovu nagradu za kemiju za 1939. godinu. Bio je to prvi Hrvat koji je dobio Nobelovu nagradu. Ružička se rodio 13. rujna 1887. u Vukovaru, gdje je živio do 1891. Premda je u Vukovaru živio tek nešto više od četiri godine, pored njegovih predaka, njegove uže obitelji, na njegov razvoj u ranom djetinjstvu imali su utjecaj i ljudi iz njegova neposrednog okruženja, dakle Vukovarci, ali i prirodna sredina u kojoj se kretao. Ružička je s obitelji doselio u Osijek iz svojeg rodnog Vukovara 1891. i neprekidno ostao do 1906. kada je maturirao i otišao na fakultetski studij u Njemačku u Karlsruhe. Znači da je u Osijeku živio neprekidno 15 godina, a od toga se školovao 12 godina, tj. 4 godine u pučkoj osnovnoj školi i 8 godina u klasičnoj gimnaziji u osječkoj Tvrdi. Prema tome, uža i šira obitelj, rodbina, prijatelji, žiteljstvo Osijeka, a osobito učitelji i nastavnici u osnovnoj i srednjoj školi kao i kolege s kojima je te škole pohađao, imali su bitan utjecaj na Ružičku u njegovoj formativnoj dobi. Dakako da je na njegov razvoj imala utjecaj i ukupna prirodna i gradska okolina u kojoj se kretao, živio, školovao se i odrastao. Zanimljivo je da do ove godine nije postojalo nikakvo obilježje na zgradi u kojoj je Ružička pohađao 8 godina klasične gimnazije i maturirao 1906. Tome je vjerojatno pridonijela i činjenica da je još 1927., za vrijeme Karađorđevićeve vladavine, ukinuta klasična gimnazija u Osijeku te da je u zgradi Kraljevske velike (klasične) gimnazije u Osijeku, Trg sv. Trojstva 4, već dulje vrijeme smještena Ekonomska i upravna škola u Osijeku. Zbog toga je vrlo mali broj Osječana znao da je u toj zgradi od 1883. do 1927. djelovala klasična gimnazija. Stoga je vijećnik Gradskog vijeća Osijek prof. dr. sc. Srećko Tomas iznio inicijativu da bi trebalo na primjeren način, jednom spomen-pločom, obilježiti 80 godina od Ružičkine dodjele Nobelove nagrade, kao jednom od najpoznatijih ljudi koji su završili klasičnu gimnaziju u Osijeku.

Školovanje u Osijeku

O svojem djetinjstvu posvjedočio je i sam Ružička: "Poslije očeve smrti, majka se vratila u svoj rodni grad, Osijek. Tamo sam pohađao osnovnu školu četiri, a klasičnu gimnaziju osam godina; u obe te škole nastavni jezik bio je hrvatski. Naučio sam dobro latinski i grčki, ali ne kemiju i opisnu geometriju."¹ U svojim uspomnama iz mladosti Ružička navodi: "Pučku školu sam pohađao

djelomično još u staroj zgradi kraj gornjogradskog župskog dvora i prisustvovao sam preseljenju u novu zgradu u Jägerovoj ulici. To je bila u ono vrijeme sigurno jedna od najbolje opremljenih pučkih škola u zemlji. (...) Kad je došlo vrijeme, da se stvori prva važnija odluka za život, da se izabere, da li ću poći na osječku realnu gimnaziju ili klasičnu gimnaziju, moja je majka tražila savjeta kod svih poznatih i rođaka. Dobro se sjećam, da je sa mnogo strana dobila odgovor, da me kao dobrog đaka treba bezuvjetno poslati na gimnaziju. U ono je vrijeme bilo sveopće rašireno mišljenje, koje je donekle drugačije od današnjeg nazora, da klasična gimnazija pruža bolju naobrazbu od realne gimnazije, a osobito od

čisto realnog smjera ove škole. Moj je osobni nazor, da oba smjera srednjoškolske nastave mogu da dadu dobre i jednako vrijedne uspjehe, ako zadovoljavaju nastavnici i upotrebne metode. Iako nismo na (klasičnoj) gimnaziji učili mnogo prirodnih znanosti, kemije skoro ništa, to sam poslije kao student kemije uvijek cijenio svoju gimnazijsku naobrazbu. Premda nisam bio upućen u osnove kemije, nadoknadio sam ovaj nedostatak marljivim radom na visokoj školi. Kad sam se poslije svršene gimnazije imatrikulirao na njemačkoj tehničkoj visokoj školi u Karlsruhe i usporedio svoje u Osijeku stečeno znanje i mogućnost naobrazbe sa svojim kolegama iz cijeloga svijeta, brzo sam spoznao, da smo u Osijeku imali izvanredno dobru gimnazijsku nastavu, koja se je mogla lako mjeriti sa nastavom u drugim zemljama. U više nego jednom smjeru činio mi se je način obuke, a osobito spremnost naših profesora iznad evropskog prosjeka. Često sam se već onda pitao za uzrok ove činjenice, koja možda iznenađuje, i došao sam do uvjerenja, koje mi se još i danas čini ispravnim. Na cijelom južno slavenskom području (uključivši i Slovenec)

bivše austro-ugarske monarhije bilo je samo jedno sveučilište, koje nije bilo dosta veliko, da pruži mjesta svim spremnim stručnjacima. Ove prilike koristile su srednje škole, koje su tako dobivale nastavnike vrsnije nego u mnogim drugim zemljama sa boljom kulturnom organizacijom, gdje su ovakovi stručnjaci nalazili mjesta na sveučilištima. Na gimnaziji (1898.-1906.) me nije veselila samo matematsko-fizikalna nastava, koju je vršio za cijelo vrijeme moga školovanja Slovenac Hladnik, već se sjećam također i drugih profesora, koji su jako utjecali na đake. Takav je nastavnik bio, na primjer, naš profesor povijesti Bösendorfer. Još danas rado mislim na ono, što sam onda učio i na način, kako je bilo predavano."²

Slika 1 – Povelja o dodjeli Nobelove nagrade 1939. i medalja izrađena u Zürichu 1939. i fotografija iz laboratorija

* Prof. dr. sc. Srećko Tomas
e-pošta: srecko.tomas@ptfos.hr

¹ A. Kadić, Profesor Lavoslav Ružička, Hrvatska revija XXVII (2) (1977) 252.

² S. Tomas, 40 godina Ružičkinih dana. Vukovar 1978. – 2018., Zagreb – Osijek – Vukovar, 2018., str. 32–46; L. Ružička, Uspomene iz mladosti, u: Gimnazija Vukovar 1892. – 1942.: Spomenica pedesetogodišnjice opstanka državne realne gimnazije u Vukovaru, Vukovar, 1942., str. 17–19.

Crtice iz Ružičkina daljnjeg života i rada

Ružička je po završetku gimnazije u Osijeku odlučio studirati izvan Austro-Ugarske Monarhije zbog nepovoljnoga položaja slavenskoga stanovništva u njoj, kako je sam izjavio prema izjavi prenesenoj iz švicarskog ilustriranog tjednika *Schweizer Illustrierte*: “Odrastao sam kao siročić u Hrvatskoj i bio sam vatreni patriot, zbog čega više nisam mogao podnijeti prilike u staroj austrijskoj carevini...”³ Kako je došlo do toga da je Ružička otišao studirati kemiju u Karlsruhe, sam je posvjedočio i dr. Kadiću: “Poslije ispita zrelosti, znajući da kemija nije tako dobra u Austro-Ugarskoj kao u Njemačkoj ili Švicarskoj, navlastito u Zürichu, htio sam se upisati na Polytechnicum, ali oni su zahtijevali da položim ispite iz kemije i opisne geometrije. Budući da mi je bila sasvim nepoznata opisna geometrija, upisao sam se na Tehničku visoku školu u Karlsruhe, jer me oni primiše bez ikakvog ispita. (...) Kad mi je bilo osam do deset godina, čvrsto sam bio odlučio postati svećenik; naravno, kao Hrvat, katolički svećenik. Papa Ivan XXIII. jednom je pričao, nama članovima Vatikanske akademije znanosti, da je on htio najprije postati kemičar, ali je Providnost znala da će on postati papa, zato je morao napustiti kemiju. Moja sudbina je bila posve drukčija, jer sam ja odustao od prvotne nakane da budem svećenik. Tad sam mnogo razmišljao; konačno sam se odlučio posvetiti kemiji.”⁴ Sam Ružička kaže: “U ono je vrijeme bilo neobično, da svršeni dak klasične gimnazije izabere tehničku visoku školu kao nastavak svoje izobrazbe. (...) Na sveučilištima u monarhiji vladali su, barem prema mome nazoru, nezdravi odnošaji, koji nisu bili pogodni za ozbiljan studij. Politički odnošaji zrcalili su se previše na visokim školama i vodili su k stalnim trzavicama između slavenskih i austrijskih studenata. Ja sam htio, da iz ove sredine izađem i da se mirno posvetim znanstvenom radu.”⁵

Ružička je za dvije godine završio preddiplomski studij, 1908., a diplomski studij je završio 12. prosinca 1910. Usporedno je radio na doktorskoj disertaciji iz organske preparativne kemije i doktorirao je već 21. prosinca 1910. Odmah se zaposlio kao osobni asistent kod svojeg mentora prof. Hermanna Staudingera, na Tehničkoj visokoj školi u Karlsruheu, gdje je radio do 1912.

Od 1912. do 1916. radio je kao asistent i dalje kod Staudingera, ali sada u Zürichu u Švicarskoj na ETH-u. Nakon toga je radio na projektima u suradnji s industrijom mirisa. Privatni docent na ETH-u postao je 1918. a 1920. docent na Sveučilištu u Zürichu, dok je titularni profesor na ETH-u postao 1923. Već do 1921. Ružička je došao do izuma i velikih otkrića. Ružičkina otkrića nastavljena su i narednih godina i njegov ugled i značaj u svijetu znanosti stalno je rastao.⁶ Kratko vrijeme Ružička je 1926. radio u laboratoriju tvornice mirisa M. Naef et Cie iz Ženeve. No nije se tu dugo zadržao jer od 1926. do 1929. radi kao profesor na Sveučilištu u Utrechtu u Nizozemskoj. Ipak, nakon tri godine, 1929. vratio se natrag na ETH u Zürich u Švicarsku, gdje je ostao raditi kao profesor i šef laboratorija za organsku kemiju, sve do odlaska u mirovinu 1957. Ružička je 1939. dobio Nobelovu nagradu za kemiju kao prvi Hrvat, zajedno s njemačkim kemičarom Adolfom Frederickom Johannom Butenandt (1903. – 1995.). Nobelova nagrada dodijeljena mu je za rad na polimetilenima i višim terpenima. Zbog ratnih prilika, Ružička nije mogao otići u Švedsku

po nagradu, pa mu ju je uručio 16. siječnja 1940. švedski veleposlanik na posebnoj svečanosti održanoj na ETH-u, a nobelovsko predavanje održao je u Stockholmu nakon II. svjetskoga rata.⁷

Ružička je i nakon dobitka Nobelove nagrade nastavio vrijedno raditi i postizati značajna znanstvena postignuća i otkrića. Tijekom svojeg života objavio je ukupno 582 rada.⁸ Ružička za svoj znanstveni doprinos kaže: “Prvi su bili moji radovi na pronalaganju mirisnih načela prirodnog mošusa i cibetona, pri čemu sam dokazao da postoje spojevi s velikim brojem atoma ugljika u prstenu molekule. Zatim sam razjasnio načela građe terpenkih spojeva koji su inače vrlo česti u prirodi. Još i danas kemičari pronalaze nove spojeve koji spadaju u tu grupu, a ja sam pronašao osnovnu metodu njihovog sintetiziranja. I konačno, pronašao sam način za proizvodnju umjetnih seksualnih hormona, dakle metodu sintetiziranja androsterona i testosterona. To su bila tri glavna područja mog znanstvenog djelovanja i za svako sam posebno zaslužio Nobelovu nagradu.”⁹

Ružička je dobio preko 68 počasti i priznanja. Također je dobio počasni doktorat od devet svjetskih sveučilišta i postao je član petnaestak svjetskih akademija znanosti i počasni član tridesetak znanstvenih društava.¹⁰

Ružička je umro 26. rujna 1976. Ružičkini posmrtni ostatci pohranjeni su na groblju Nordheim u Zürichu 29. rujna 1976.¹¹

U trajni spomen na velikog znanstvenika, najprije je u Zürichu utemeljena godišnja “Ružičkina nagrada” za kemiju.¹² Osim toga, od 2018. do 2018., na poticaj Družbe “Braća Hrvatskog Zmaj” izgrađen je i otvoren Rondel velikana učenika gimnazija u Osijeku. Na njemu su, ispred današnje osječke III. gimnazije, uz velikog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, postavljene i biste dvojice nobelovaca, Ružičke i Preloga te akademika Mije Kišpatića. Svi su oni svojevremeno pohađali neku od gimnazija u osječkoj Tvrđi.¹³

U Vukovaru je pored Ružičkinog spomen-muzeja, koji je otvoren 1977., ali je u agresiji 1991. potpuno uništen, još jedna ustanova njemu u počast dobila njegovo ime. To je Veleučilište “Lavoslav Ružička” od kraja rujna 2005., a pred njegovim ulazom izgrađen je 2008. rondel s Ružičkinom bistom u sredini. Ružičkina kuća, koja je srpskom agresijom na Hrvatsku, a time i na Vukovar 1991. uništena, obnovljena je 2007. Tom je prigodom u dvorištu Ružičkine kuće izgrađena i multimedijaska višenamjenska dvorana i Ružički postavljena spomen-bista.¹⁴

Hrvatsko kemijsko društvo (HKD) ustanovilo je i dodjeljuje godišnju Nagradu Leopold Ružička za hrvatske znanstvenike kemičara

³ J. Petričević, Nobelovac prof. Leopold Ružička 80-godišnjak, Hrvatska revija **XVI** (3–4) (1967) 323–324.

⁴ A. Kadić, Profesor Lavoslav Ružička, Hrvatska revija **XXVII** (2) (1977) 252.

⁵ S. Tomas, 40 godina Ružičkinih dana. Vukovar 1978. – 2018., Zagreb – Osijek – Vukovar, 2018., str. 47–107; L. Ružička, Uspomene iz mladosti, u: Gimnazija Vukovar 1892. – 1942.: Spomenica pedesetogodišnjice opstanka državne realne gimnazije u Vukovaru, Vukovar, 1942., str. 17–19.

⁶ K. Balenović, Leopold Ružička: stara domovina i kemija u Hrvatskoj 1918.–1988., u: Krešimir Balenović (ur.), Leopold Ružička Centennial 1887–1987, Rad JAZU **443** (7) (1989) 133–142.

⁷ N. Trinajstić, Leopold Ružička (1887.–1978.) – prvi Hrvat dobitnik Nobelove nagrade, str. 46–49.

⁸ V. Prelog, O. Jeger, Lavoslav Ružička, 1887. – 1976., (preveo Dragutin Fleš), Kemija u industriji, Zagreb, 1987., str. 21–22.

⁹ D. Jovašević, Nobelovac iz Vukovara – Sto godina od rođenja Lavoslava Ružičke, Vjesnik **47** (14374) (18. IX. 1987.) 14.

¹⁰ V. Prelog, Stotinu godina od rođenja Lavoslava Ružičke, Priroda **76** (1) (1987/88) 19–23; K. Balenović, Leopold Ružička: stara domovina i kemija u Hrvatskoj 1918.–1988., u: K. Balenović (ur.), Leopold Ružička Centennial 1887–1987, Rad JAZU **443** (7) (1989) 133.; S. Tomas, 40 godina Ružičkinih dana. Vukovar 1978. – 2018., Zagreb – Osijek – Vukovar, 2018., str. 215–236.

¹¹ J. Petričević, Smrt profesora Lavoslava Ružičke, Hrvatska revija **XXVI** (2/3) (1976) 387–388.

¹² J. Petričević, Smrt profesora Lavoslava Ružičke, Hrvatska revija **XXVI** (2/3) (1976) 387–388.

¹³ A. Tučak, A. Mutnjaković, G. Kralik (ur.), Perivoj hrvatskih velikana – rondel učenika gimnazije u Osijeku, Osijek, 2007.; A. Mutnjaković, A. Tučak (ur.), Perivoj hrvatskih velikana – rondel učenika gimnazija u Osijeku, Zagreb/Osijek, 2018.

¹⁴ S. Tomas, 40 godina Ružičkinih dana. Vukovar 1978. – 2018., Zagreb – Osijek – Vukovar, 2018., str. 251. i 257.

re do 35 godina starosti. U zgradi knjižnice HAZU-a u Zagrebu 2015., kao značajan trajan spomen na dvojicu hrvatskih nobelovaca, kemičara Ružičku i Preloga, uređena je memorijalna soba.¹⁵

Ipak, *Ružičkini dani* su manifestacija koja najupečatljivije obilježava spomen na velikog Vukovarca i našeg prvog nobelovca.¹⁶ Naime, *I. Ružičkini dani* održani su u Vukovaru 7. i 8. prosinca 1978. i od tada se održavaju sve do danas, u pravilu u Vukovaru i u pravilu svake druge godine. To je i činjenica od 2008. do današnjih dana, jer je Ružičkina rodna kuća obnovljena 2007., s izgrađenom i velikom multimedijском dvoranom te je ponovno postala i "dom" za velikog Ružičku i *Ružičkine dane*.¹⁷

Dani ponosa i slave za Ružičku i hrvatski narod

Zbog ratnih prilika, Ružička nije mogao otići u Švedsku po nagradu pa mu ju je uručio 16. siječnja 1940. švedski veleposlanik na posebnoj svečanosti održanoj na ETH-u.¹⁸ U prigodi primanja Nobelove nagrade od švedskog veleposlanika u Švicarskoj, 16. siječnja 1940., na posebnoj svečanosti održanoj na ETH-u, Ružička je u zahvali rekao: "... Podsjećam na odlazak jednog mladića željnog kemijskog znanja, prije više od trideset godina u tuđinu, čiji je put vodio iz Hrvatske konačno u Švicarsku, gdje je našao i prigrlio svoju novu domovinu, ne zaboravivši svoju domovinu Hrvatsku. On stoji danas ovdje pun zahvalnosti na uvijek dobivenoj potpori za svoje radove i na sklonom primitku ne samo u znanstvenu već i u švicarsku narodnu zajednicu..."¹⁹

Leopold (Lavoslav) Ružička je kao prvi Hrvat koji je dobio ovu najprestižniju svjetsku nagradu došao među svoj hrvatski narod u Zagreb proslaviti taj veličanstveni uspjeh. Tako je 16. ožujka 1940.: "... održao predavanje pod naslovom "Od dalmatinskoga buhača do seksualnih hormona" u 17.00 sati u velikoj dvorani Radničkoga doma na Trgu Kralja Petra Krešimira pred dupke punom dvoranom. Za predavanje bilo je podijeljeno 1600 ulaznica, a oko 400 zamolbi za ulaznice je odbijeno."²⁰ Prema članku "Boravak Profesora L. Ružičke u Zagrebu od 15. do 20. ožujka

1940."²¹ kao i iz niza drugih članaka po hrvatskim novinama objavljenih u to doba, "vidi se da je Ružičkino predavanje ocijenjeno kao najveća kulturna priredba koja je do tada održana u Zagrebu (i Hrvatskoj). Nikada poslije, a ni prije nije bilo tako posjećeno neko predavanje iz prirodnih znanosti u Hrvatskoj jer, osim demonstracije vrhunske znanosti, tu je bila prisutna i demonstracija uzvišene ljubavi prema domovini."²² Akademik Krešimir Balenović (1914. – 2003.) u svojem članku "Leopold Ružička: stara domovina i kemija u Hrvatskoj 1918.–1988." za taj događaj kaže: "Bio je to rijetki zvjezdani trenutak Hrvatske između dvije tmnine."²³

Slika 2 – Ružičkino predavanje "Od dalmatinskog buhača do seksualnih hormona", u Zagrebu, 16. ožujka 1940.

Treba napomenuti da je Ružički, po završetku njegova predavanja, uručeno više povelja o počasnim članstvima znanstvenih, stručnih i kulturnih društava i drugih priznanja. Osobito su se istaknuli Vukovarci, koji su mu uručili povelju počasnog građanina Vukovara, u kojem se rodio 13. rujna 1887. Osim toga, dobrotvorka Vukovarka Marija ud. Najpar darovala je 100 000 dinara Hrvatskom sveučilištu u obrazovne svrhe i time "vidno, trajno i realno" povezala spomen na najviše odlikovanje Vukovarca Ružičke i njegovu doktorsku vezu s Hrvatskim sveučilištem u Zagrebu. U ime Hrvatskog kemijskog društva predao je dr. Ružički predsjednik dr. ing. Nikola Pšenica (Vukovarac, rođen iste godine kad i Ružička, koji je bio i predsjednik "Odbora znanstvenih i stručnih ustanova i društava za doček i boravak Dra Lavoslava Ružičke u Zagrebu") uz topli govor, prekrasnu diplomu počasnog člana i to prvog u HKD-u. Vrlo lijepa diploma počasnog člana predana je Ružički i u ime Društva Srijemaca iz Zagreba. Zatim je dr. Ružička dobio lijepu spomenicu u formi albuma od osamnaest vukovarskih društava. O svim tim događajima iscrpno su izvještavali brojni novinski listovi i časopisi. Naime, u razdoblju od studenoga 1939., kada je objavljena odluka o dodjeli Nobelove nagrade Ružički, pa do svibnja 1940., na prostorima tadašnje Kraljevine Jugoslavije, što se do sada uspjelo pronaći, objavljeno je na tu temu ukupno 85 članaka, većeg ili manjeg opsega, što je zaista za to doba impozantan broj i nevjerovatan uspjeh popularizacije znanstvenika i znanosti kojom se bave. Tom prigodom je, 17. ožujka 1940., Hrvatsko sveučilište u Zagrebu, tada jedino u Hrvatskoj, dodijelilo nobelovcu Ružički počasni doktorat. Toj svečanosti prisustvovali su brojni sveučilišni profesori, članovi Akademije znanosti i umjetnosti, predstavnici raznih znanstvenih ustanova i svečarevi školski drugovi. Osim njih prisustvovali su još hrvatski metropolit dr. Alojzije Stepinac i ban dr. Ivan Šubašić, zatim više članova konzularnog zbora, kao i osnivačica zaklade u počast dr. Ružičke, gđa udova Najpar iz Vukovara. Posebna

¹⁵ A. Jukić, Prikazi knjiga: Srećko Tomas: Hrvatski velikan Leopold (Lavoslav) Ružička, Kem. Ind. 67 (9-10) (2018) 451.

¹⁶ N. Trinajstić, Leopold Ružička (1887.–1978.) – prvi Hrvat dobitnik Nobelove nagrade, u: A. Tucak, A. Mutnjaković, G. Kralik (ur.), Perivoj hrvatskih velikana – rondel učenika gimnazije u Osijeku, Osijek, 2007., str. 51; I. Hubalek, Jedanaest "Ružičkinih dana" (crtrice za povijest o 11 znanstveno-stručnih skupova održanih od 1978. do 2004. godine), str. 10–12; S. Tomas, Moć jedne ideje – Ružičkini dani u Vukovaru, Zbornik sažetaka Međunarodnog simpozija "Život i postignuća prof. emeritusa Vere Johanić", Sveučilište u Zagrebu, Prehrambeno-biotehnoški fakultet, Zagreb, 28. rujna 2011., str. 48–49.

¹⁷ S. Tomas, 40 godina Ružičkinih dana. Vukovar 1978. – 2018., Zagreb – Osijek – Vukovar, 2018., str. 279–281; Zbornici sažetaka: A. Jukić (ur.), XIV. Ružičkini dani, Vukovar, 13. – 15. IX. 2012.; D. Šubarić (ur.), XV. Ružičkini dani, Vukovar, 11. – 12. IX. 2014. i S. Tomas (ur.), XVII. Ružičkini dani, Vukovar, 19. – 21. IX. 2018.; S. Tomas, Sudbina Ružičkinih dana tijekom Domovinskog rata, Treći međunarodni interdisciplinarni znanstveno-stručni skup "Domovinski rat, njegove gospodarske, demografske i socijalne posljedice i perspektive na području hrvatskog istoka", Osijek, 2. i 3. prosinca 2016.

¹⁸ N. Trinajstić, Leopold Ružička (1887.–1978.) – prvi Hrvat dobitnik Nobelove nagrade, u: A. Tucak, A. Mutnjaković, G. Kralik (ur.), Perivoj hrvatskih velikana – rondel učenika gimnazije u Osijeku, Osijek, 2007., str. 48–49.

¹⁹ K. Balenović, Leopold Ružička: stara domovina i kemija u Hrvatskoj 1918.–1988., str. 145., u K. Balenović (ur.), Leopold Ružička Centennial 1887–1987, Rad JAZU 443 (7) (1989).

²⁰ N. Trinajstić, Leopold Ružička (1887.–1978.) – prvi Hrvat dobitnik Nobelove nagrade, u: A. Tucak, A. Mutnjaković, G. Kralik (ur.), Perivoj hrvatskih velikana – rondel učenika gimnazije u Osijeku, Osijek, 2007., str. 49; I. Hubalek, Jedanaest "Ružičkinih dana" (crtrice za povijest o 11 znanstveno-stručnih skupova održanih od 1978. do 2004. godine), str. 6.

²¹ N. Pšenica, Boravak Profesora L. Ružičke u Zagrebu od 15. do 20. ožujka, Kemijski vjestnik 15-16 (1941/1942) 92–126.

²² N. Trinajstić, Leopold Ružička (1887.–1978.) – prvi Hrvat dobitnik Nobelove nagrade, str. 49.

²³ K. Balenović, Leopold Ružička: stara domovina i kemija u Hrvatskoj 1918.–1988., Rad JAZU 443 (1989) 131–198.

Slika 3 – Zgrada nekadašnje klasične gimnazije u Osijeku (danas Ekonomske i upravne škole) sa spomen-pločom Ružički

zanimljivost bila je u činjenici da je rektor Hrvatskog sveučilišta prof. dr. Andrija Živković bio Ružičkin školski kolega iz istog razreda klasične gimnazije u Osijeku. U dirljivom prizoru u kojem kolega iz gimnazijskih klupa uručuje svojem kolegi povelju počasnog doktora hrvatskog sveučilišta, Ružička je zahvalio srdačnim i toplim riječima, a govor je završio riječima: “Dragi rektore! Zahvaljujem tebi kao predstavniku hrvatskog sveučilišta na časti koju mi je dodijelio Medicinski fakultet. Želim da hrvatsko sveučilište kao i do sada doprinosi sve više svoje priloge na dobrobit hrvatskog naroda, a i cijelog čovječanstva. Vivat crescat floreat!” Hrvatski metropolit dr. Alojzije Stepinac i hrvatski ban dr. Ivan Šubašić, kao i brojni prisutni prijatelji i znanci, srdačno su čestitali Ružički.²⁴

Grad Osijek povodom 80 godina od dodjele Nobelove nagrade postavio spomen-ploču Leopoldu (Lavoslavu) Ružički 2020.

Inicijativu prof. dr. sc. Srečka Tomasa prihvatila je gradska uprava na čelu s gradonačelnikom Ivanom Vrkićem. Odlučeno je da se spomen-ploča postavi na zgradi nekadašnje Kraljevske velike (klasične) gimnazije u osječkoj Tvrđi, u kojoj je Ružička završio svih 8 razreda gimnazije, maturiravši 1906.

²⁴ S. Tomas, 40 godina Ružičkinih dana. Vukovar 1978. – 2018., Zagreb – Osijek – Vukovar, 2018., str. 108–213; N. Andrić, Vukovarski dani u Zagrebu (uz proslavu Dra Lavoslava Ružičke), Srijemski Hrvat II (13) (23. III. 1940.) 3; V – Kulturna manifestacija visokog stila – Predavanje profesora Ružičke: “Drago mi je što ovdje mogu da održim predavanje na svom materinjem jeziku”, *Novosti XXXIV* (76) (17. III. 1940.) 4; S. Tomas, A. Jukić, I. Hubalek, Vukovarac Nikola Pšenica i nobelovac Ružička, u: A. Jukić, D. Šubarić (ur.), Međunarodni znanstveno–stručni skup 16. Ružičkini dani, “Danas znanost – sutra industrija”, Zbornik radova, 21. – 23. rujna 2016., Vukovar, Hrvatska, Zagreb, 2017., str. 1–18; N. Pšenica, Boravak Profesora L. Ružičke u Zagrebu od 15. do 20. ožujka 1940., *Kemijski vjestnik 15-16* (1941/1942) 92–126; D. Aničić, Hrvatski nobelovac Lavoslav Ružička (1887. – 1976.), u: Perivoj hrvatskih velikana – rondel učenika gimnazije u Osijeku, urednici: A. Tucak, A. Mutnjaković, G. Kralik, Družba “Braća Hrvatskoga Zmaja” – Zmajski stol u Osijeku, Osijek, 2007., str. 53.

Već je spomenuto da je Ružička diljem svijeta pronosio dobar glas o osječkom školstvu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Velik doprinos tom školstvu dao je i nenadmašni biskup Josip Juraj Strossmayer. Naime, svjestan oronulosti tadašnje zgrade klasične gimnazije u osječkoj Tvrđi, biskup Strossmayer je, kao rođeni Osječanin, a tada biskup, još 1852. godine, poklonio u ono doba značajni iznos od 5000 forinti za uređenje tog objekta. Zatim, Strossmayer je 8. travnja 1879. darovao zemljište u osječkoj Tvrđi za izgradnju Kraljevske velike (klasične) gimnazije. Zgrada je građena od 1880. do 1882. po projektu poznatog arhitekta Hermanna Bolléa. Posvećena je 1. listopada 1882.²⁵ Na toj prekrasnoj zgradi do današnjih dana nije postojalo nikakvo obilježje da je u njoj djelovala klasična gimnazija od 1882. do 1927. Naime, Karađorđevićeva vlada je, u smislu zatiranja hrvatskog identiteta, ukidala razne hrvatske ustanove i institucije, pa je tako ukinula i klasičnu gimnaziju u Osijeku. Posebno je žalostila činjenica da je malo tko u Osijeku, a osobito izvan Osijeka, znao za to da je baš u toj zgradi Ružička završio klasičnu gimnaziju. Tu je on stekao odlična temeljna znanja, koja su mu bila izvrsna podloga za njegov napredak do najviših znanstvenih postignuća.

Prigoda obilježavanja 80 godina od promocije Ružičke kao prvog Hrvata nobelovca bila je poticaj i upravi Grada Osijeka da se postavljanjem jedne takve spomen-ploče ukaže na te značajne činjenice iz povijesti grada. Tako je, u okviru 20. Osječkog ljeta kulture, 6. srpnja 2020. otkrivena spomen-ploča, koja podsjeća na to da je u zgradi na Trgu sv. Trojstva 4 u Osijeku od 1882. do 1927. djelovala klasična gimnazija, da je nju završio i prvi hrvatski nobelovac Ružička (1898. – 1906.) i da se navršilo 80 godina od kada je Ružička preuzeo Nobelovu nagradu. U prigodi otkrivanja spomen-ploče prof. Tomas je prisutnima pojasnio svrhu tog čina i s nekoliko riječi podsjetio na velik značaj nobelovca Ružičke, kao inspiracije Osječanima, ali i svim namjernicima, osobito današnjim i budućim polaznicima svih škola, da se odvažte krenuti i u dostizanje visokih životnih ciljeva. Spomen-ploču zajednički su otkrili gospođa Lidija Žaper, ravnateljica Ekonomske i upravne škole Osijek, koja danas djeluje u spomenutoj zgradi, i prof. dr. sc. Srečko Tomas.

²⁵ D. Damjanović, Biskup Strossmayer, Iso Kršnjavi, Herman Bollé i izgradnja zgrade kraljevske velike gimnazije u Osijeku, *Peristil 49* (2006) 129, 130.